

Magyar liberalizmus: párt és eszme

Van-e hasonlóság az amerikai és a magyar liberalizmus között? A New York Times-ban nemrégiben érdekes elemzés látott napvilágot, amelynek szerzője egyenesen az Obama ellen „lázadozó” liberálisok agóniájáról beszél. Magyarországon azonban csak a pártpolitikában agonizálnak a liberálisok, a szellem világában egyáltalán nem. A magyar történelem sajátos liberális kettőssége (szellem és pártpolitika különbsége) tehát tovább él. 2010.06.29.

Az amerikai liberálisok állítólag agonizálnak. Június 20-án, Ross Douthat *The Agony of the Liberals* címmel roppant érdekes és magyar szempontból is megszívlelendő cikket írt a The New York Times-ban. A szerző azt az ellentmondást feszegeti, hogy miközben Barack Obama elnök évtizedes, sőt évszázados liberális célokat (mint például az egészség átfogó reformja) vitt keresztül, és más témákban is - következetes liberális álláspontot képviselve – sikereket ért el, a Demokrata Párt holdudvarának prominens liberálisai mégis roppant mód elégedetlenek vele. Bár Douthat elismeri, hogy az amerikai liberalizmus hagyományában erős az önkritikára való hajlam, ám az Obama-elnökséget érő belső liberális kritika döbbenetesen nagy, ahogy ő fogalmaz: „bizarrul aránytalan”.

Természetesen a liberálisokat ostromozó szerző magyarázatot is talál erre a „bizarr” liberális viselkedésre, mégpedig két irányban. Egyrészt kimutatja, hogy bármennyire is alapvető reformokat vitt át Obama, a liberális bírálóknak ez mégis kevés, hiszen a kritikusok az erős kormányzatot („strong government”) és különösen az erős végrehajtó hatalmat („strong executive”) kérik számon rajta (amit ezek szerint nem tudott megvalósítani). Másrészt az is zavarja a kritikusokat, hogy Obama nem a liberális eszmei-elméleti hagyomány (mondhatni: hűség) nevében reagált például a gazdasági válságra, s ezért sok vonatkozásban félrekezelte-kezeli azt. A cikk írója persze – s ezt fejezi ki az írás címe is – egyértelműen Obama pártján áll, s szerinte korántsem az elnök által fémjelzett liberalizmus (mint ideológia) van válságban, sokkal inkább annak túlzó *liberális* képviselői agonizálnak. Amin persze bőven lehet vitatkozni. De éppenséggel el is gondolkozhatunk rajta.

Az a kitétel ugyanis, hogy a liberálisok szembekerülhetnek a liberalizmussal (és viszont) Magyarországon is termékeny szempont lehet. Különösen az SZDSZ bukása után. Majdhogynem azt mondhatjuk: Douthat támpontokat adhat a bukás (eddig elmaradt) értelmezéséhez is. Nálunk a liberalizmus az elmúlt húsz évben mindig csak más ideológiákkal hadakozott (s minősítette azokat maradiaknak), ám önmaga céljaival, értékvilágával soha nem nézett komolyan szembe. Ha voltak is viták a magyar liberalizmuson belül, azok szinte kizárólag a néhai SZDSZ-en belüli *személyi* viták voltak. Az időben előrehaladva ezek a személyi viták (mondjuk Kóka és Fodor, majd Retkes Attila és az SZDSZ-ből kihátrált teljes mainstream között) háttérbe szorították azt a lényegesen fontosabb kérdést, hogy *mi is valójában* a magyar liberalizmus elvi-ideológiai magja és legfőképpen mi a gyakorlati haszna és üzenete.

Mindezzel nem azt állítjuk, hogy nálunk ne lett volna „obamás” helyzet: az SZDSZ politikusai 2006 után bőven gyakoroltak kritikát kormányzó partnerük, az MSZP fölött, s tán éppen a kritika „kritikus tömege” miatt jöttek ki a koalícióból 2008-ban. Ám míg Amerikában nagy valószínűséggel feloldják majd valamiképp Obama és az Obama-ellenes liberálisok ellentétét (aminek első lépése, hogy nyíltan *kimondják* ezt az ellentétet), addig Magyarországon mostanság nincs mit kimondani, mert a liberális párt ténylegesen megszűnt, volt partnere pedig - Douthattal szólva – agonizál.

Az, hogy ennyire más a dolgok kimenetele ott és itt, a liberalizmus hagyományával függ össze. Az amerikai liberalizmus kétszáz év óta alaptendenciájában változatlan, a magyar liberalizmus azonban politikatörténetileg korántsem áll ilyen állandó premisszákon és elméletileg korokon átörökíthető tantételeken. Itthon egészen mást jelentett liberálisnak lenni mondjuk 1867-től 1900-ig, majd közvetlenül az I. világháború idején, aztán a két háború között. Nem is beszélve a Kádár-rendszerrel, amelyben megszületett ugyan a *demokratikus* ellenzék, amely a későbbi liberális párt elődjének tekinthető, azonban ez az előd-mozgalom korántsem olyan egyértelműen liberális, mint ahogyan a későbbi korszakból nézve tűnik. Ha valaki egyszer megírja a Kádár-rendszerbeli ellenzék politikai stratégiáját (magam már tettem erre kísérletet, de az bőven kiegészítésre szorul), akkor a demokratikus ellenzék politikai credójában meghökkentő „populizmussal” találkozik majd, ami egyfelől érdekes, másfelől viszont nem kis részben ennek köszönhető az SZDSZ az 1990-es és 1994-es két kitűnő választási szereplést. Amikor pedig ezt a „népbarátságot” a párt a 90-es évek közepétől

feladja, és egyfajta „kilúgozottabb” liberális pozíciót próbál felölteni, egyúttal be is szorítja magát a kispárti szerepbe.

A Ross Dauthat-féle „liberális agónia” tehát itthon is megfigyelhető. Röviden úgy mondanánk: a *szellemi* és a *pártpolitikai* liberalizmus korántsem egyforma hagyományokkal és hatékonysággal bír Magyarországon. Szellemi értelemben a liberalizmus pozíciói – az SZDSZ bukása ellenére – sértetlenek, a liberális gondolkodásmód és értékrendszer ma is alapvető. Pártpolitikai értelemben viszont a liberalizmus pozíciói nem voltak még ilyen szerények, mint most. Ezen gyaníthatóan nem segít, ha egynéhány volt SZDSZ-es politikus valamilyen más párt támogatásával vagy más párt listáján meghatározó pozícióba kerül (mondjuk főpolgármester-jelölt lesz). A kérdés az, hogy a rendszerváltó liberális pártpolitikusok után van-e olyan liberális nemzedék, amely a pártpolitikai aréna mérvadó tényezőjévé tud és akar válni. Generációs értelemben ugyanis a két volt kormánypárt elitje előregedett, s a nagyszabású Fidesz-győzelem – sok egyéb mellett – a generációs tényezőben is keresendő. De van-e a mai Magyarországon pártpolitikai értelemben elkötelezett fiatal liberális generáció? Úgy hisszük, a válasz pillanatnyilag nemleges, s könnyen lehet, hosszabb távon is az lesz, visszautalván a liberalizmust történelmileg bevált szellemi gyökereihez.